

Sommerfest i Maagereiret

14.juli 2010 - en merkedag i Gabriel Scott Selskabets historie. For første gang holdt Selskabet styremøte i Gabriel Scotts historiske hjem. Og ja, det ble et kort styremøte, men først og fremst ble det en sommerfest med spesielt entusiastiske Scottvenner sammen med det "regjerende" styret. Og slik var kvelden: Mild kveldssol over de lette bølger i fjorden, glade og forventningsfulle mennesker rundt det elskelige vertskap, Mette og Arne Scott, sistnevnte en av forfatterens sønnesønner. Her fikk vi også oppleve noen av oldebarna.

I Maagereirets nye, rustikke kjellerstue frydet vi oss over et deilig måltid. Mesterkokken selv, Ingjerd Modal, hadde påtatt seg kokkeleringen, og hun hadde også bakt de deiligste brød i Maagereirets nye bakerovn. Kyndig som hun er, hadde hun også vært konsulent for bakerovnsuksessen. Her var latter og hyggelig samtale utover kvelden, som også ble en innvielsesfest av den nye kjellerstuen.

Fotos fra Maagereiret: Thor Einar Hanisch

En ny generasjon Scott inntar Maagereiret, Mette Scott nr 2 fra venstre

Kristine og Torstein Gilje, Ingjerd Modal og Totta Mollestad benket i Maagereirets nye kjellerstue

Varm takk for en vakker kveld i Gabriel Scotts ånd.
Kirsten og Thor Einar Hanisch

Arne Scott og Kirsten Hanisch i gemyttelig positur

Styrets Peer Rødal Haugen fotografierer Maagereirets viktigste rom, Gabriel Scotts kontor

Styret i Gabriel Scott Selskabet

Lederskap:
Kirsten og Thor Einar Hanisch tlf. 38 09 12 45
kirsten.hanisch@gmail.no mob. 95 84 43 71
thor.e.hanisch@uia.no mob. 90 99 51 02
Kasserer: Anders Bjørnholmen mob. 98 66 77 24
signeanders@gmail.com
Sekretær: Arnhild T. Egeland tlf. 38 04 54 66
arnhegel@gmail.com mob. 48 13 32 68
Styrem. Torbjørn Thorsen tlf. 37 27 41 78
torbjot2@online.no mob. 98 28 16 75
Styrem. Peer Rødal Haugen tlf. 99 26 14 22
post@peers.no
Varam. Torunn Torå tlf. 37 08 50 06
torunnto@frisurf.no

www.gabrielscottselskabet.no • post@gabrielscottselskabet.no

Forlaget Gabriel Scott Selskabet:
Bokansvarlig
Ingjerd Modal, 4770 Høvåg, mob. 41 52 46 71
ingjerd.modal@hotmail.com
Anders Bjørnholmen, Lillesand. mob. 98 66 77 24
Redaktør Treskoposten
Björg Adine Michalsen, Kristiansand tlf. 38 04 27 87
e-post: bjorgmic@online.no mob. 90 15 73 30
Medarbeider:
Sven Kåre Larsen, Randesund tlf. 38 04 51 28
Medarbeider:
Arnhild Egeland (forsendelse) tlf. 38 04 54 66
Web-medarbeider: Arthur Myhre Scott
www.gabrielscottselskabet.no mob. 90 99 51 02
Arrangementskomiteen: May Finckelsen, Jens Stien, Signe Bjørnholmen og
Jorun Vatland
Valgkomiteen: Signe Bjørnholmen (leder, tlf 37 27 14 21),
Ingjerd Modal og Elisabeth Dobey

Treskoposten

Et medlemsblad for Gabriel Scott Selskabet

ISSN 1504-730X Nr. 2 August 2010 13. årgang

Redaktør: Björg Adine Michalsen, medarbeider: Sven Kåre Larsen - Layout/trykk: TERJES trykkeri as

Program for Gabriel Scott-dagene

Tema:
**GABRIEL SCOTT -
Aktuell for sin tid, og for vår!**

Torsdag - 26. august
Gabriel Scott salen, Rica Hotel
Grimstad

Kl. 19.00 Halvor Fjermeros, forfatter av den kritiske boka Åndsvak!
De vergeløse og Kristofer med kvisten: Betragtninger omkring "de vergeløses" skjebner i fortid og nåtid
The Hesnes Brothers
Kirsti Pedersen, piano
Variert sang- og musikkprogram
Allsang
Kaffe og kringle
Inngangspenger kr. 200
Medlemmer kr. 150

Lørdag - 28. august
Høvåg Bedehus:

Kl. 19.00 Øyvind T. Gulliksen, professor i amerikansk litteratur og kultur, HiT, Bø:
Markus og Mattis, Scott og Vesaas.
Ei innlandslesing av Kilden
Ivar Bøksle, trubadur, spiller og synger Scott og Krag.
Allsang
Fiskesuppe à la Scott, kaffe.
Inngangspenger kr. 250
Medlemmer kr. 200

Søndag - 29. august
Høvåg kirke

Kl. 19.00 Kveldsgudstjeneste med Scott-preg v/ Paul Leer-Salvesen, forfatter, professor UiA.
Bjørn Kjellman, orgel
Jens Olai Justvik, sang
Bekransning av Scott-bautanen ved Paul Leer-Salvesen.

Foredragsholdere på Scott-dagene 2010

HALVOR FJERMEROS
har vært journalist i Klassekampen gjennom en årrekke og kulturarbeider ved Bredalsholmen Dokk- og fartøyvernseier i Kristiansand. Fjermeros er utdannet vernepleier og har utgitt bøkene "Om hundre år er allting glemt" og "Åndssvak!".

ØYVIND T. GULLIKSEN
er dr. philos og professor ved Høgskolen i Telemark. Han har undervist flere år ved Universitetet i Oslo og vært gjesteforeleser ved Luther College i Decorah, Iowa. I sin forskning har han lagt særlig vekt på studier av norske innvandrere i USA.

PAUL LEER-SALVESEN
er dr. philos og professor ved Universitetet i Agder og er forfatter av en rekke bøker, antologibidrag og artikler. Hans forskningsfelt er etikk, rettsfilosofi og kriminologi.

Medlemstur til Ny - Hellesund 31/8 kl. 14.30

Bli med MS Maarten på medlemstur med Litteratur og GSS tirsdag 31/8 kl.14.30 fra Kai 6, Tollbodkaien i Kristiansand, til Scott-vennen Krag's Ny-Hellesund. Ivar Bøksle deltar med Scott- og Krag-viser. "Førstemann til mølla". Kr. 200.- betales ombord. Bestill via e-post til Kirsten.Hanisch@gmail.no med kopi til Thor.E.Hanisch@uia.no

Scott-arrangement 14. og 15. september

Velkommen til Scott-arrangement i samarbeid med Mållaget i Kristiansand tirsdag 14. september kl.19. Professor i nordisk språkvitenskap Ernst Håkon Jahr ved Universitetet i Agder holder foredrag om Gabriel Scott og språkstriden basert på Gabriel Scotts "Babels Tårn". Allsang, underholdning og bevertning.

Foredraget vil også bli holdt i Arendal Bibliotek onsdag 15. september kl.19.

Styret i Gabriel Scott Selskabet med flere nære medarbeidere om bord i MS "Maarten" til Ny-Hellesund 28.6.10

Gabriel Scott, langt mer enn en sørlandsdikter!

Et kåseri av Stein Gauslaa, Scottselskabet, 27. august 2009

Stein Gauslaa ved Maagereiret 14. juli 2010

Først en takk til Gabriel Scott-selskabet for utfordringen. Den gjør at jeg cirka hvert tiende år må bruke sommerferien og vel så det på å rekapitulere og finlese Gabriel Scott-litteratur, tenke og fundere over mangfoldet i hans rikholdige diktning, mye mer enn jeg ellers har fått anledning til gjennom å ha levd med ham gjennom barndommen – med en far som leste Pider Ro over hele Aust-Agder. Han var også med i komiteen som fikk reist Scott-bysten i Pollen til Scotts 100-års fødselsdag i 1974. Selv om jeg vet mange i komiteen var skuffet over at Scott står i feil hjørne av Pollen, uten utsikt til Maagereiret.

Vi får trøste oss med at byster neppe ser særlig mye bedre enn personer har evne til over femti år etter sin død. Gabriel Scott er, sammen med Vilhelm Krag, Sørlandets eller Agders fremste dikter. Han huskes særlig for sine naturfysiske, panteistiske inspirerte romaner, herunder først og fremst *Kilden*, og for sine populære barnebøker. Jeg skal si litt generelt om Scott for dere som eventuelt ikke kjenner ham like godt som medlemmene i Scott-selskabet. De mest bevandrede i Scott – og der må jeg tilstå at jeg nok kommer til kort – får ha litt tålmodighet mens jeg drar ting de kjenner som sin egen bukselomme.

Gabriel Scott Jensens far var jo sjomannsprest i Edinburghs havneby Leith da sønnen ble født. Moren, Caroline Schytte Jensen, er vel kjent for sine barnesanger, for eksempel den om de tre søte småbarn som venter på far. Navnet Gabriel stammer fra erkeengelen som faren satte høyt, Scott var fornavn nummer to og et forsøk på å kalle opp Gabriel etter så vel Skottland som forfatteren Walter Scott. Han, og dere i familien om det er noen her, kunne risikert å ha fått navnet Martin Luther, som faren først overveide, men han tok seg inn i tide. Da Gabriel var 7 år, flyttet som kjent familien hjem til Norge. Faren ble sogneprest i Høvåg, de flyttet inn på prestegården like ved Høvåg kirke og Gabriel stiftet bekjentskap med det sørlandske landskapet som skulle komme til å prege mye av hans forfatterskap.

Foreldrenes interesse for litteratur og musikk preget Gabriel, som imidlertid også var praktisk av natur. Etter en ikke helt vellykket skolegang i Kristiansand, hvor han til dels ble mobbet, men også traff den tre år eldre Vilhelm

Krag, gikk han i smedlære ved Kolbjørnsvik mekaniske verksted like over sundet her fra Arendals gamle ærverdige rådhus, og tok eksamen fra Skiensfjordens mekaniske fagskole 1894. En av hans medstudenter her var Olaf Pedersen som etter hjemkomsten startet mekanisk verksted på Biodden i Grimstad, og senere leverte mekanisk utstyr til Knut Hamsun på Nørholm. Scott bevarte så vel sin tekniske interesse som interessen for jakt og friluftsliv livet igjennom, og begge er sentrale elementer i mange av hans bøker.

Gabriel Scott debuterte som forfatter 1894 med diktsamlingen *Digte*, som hadde klare nyromantiske trekk. Som dikternavn brukte han sine to fornavn. Han bodde delvis i Kristiania hvor han ønsket å leve av sin penn. Han lot seg inspirere av Jonas Lie og Sigbjørn Obstfelder og pleide omgang med sine venner fra Sørlandet, forfatterbrødrene Thomas og Vilhelm Krag. Scott var ambisiøs og produktiv og utgav i 1896 hele tre bøker – diktsamlingen *Dag* og prosabøkene *Vester i Skjærene* og *Aftenrøde*.

To år senere kom *Fugl Fønix*, en skandaløs, Hamsun-inspirert nøkkelroman knyttet til Grimstad, hvor hans foreldre bodde 1895-1898. I historien om Grimstad Adresstidende gjengir Bjarne Berg et usignert innlegg, hvor en av byens bedrestilte harsellerer over Scott, kamuflert som dikteren Julius Umulius Scitt: *Digteren Julius Umulius Scitt født Hansen åbnede sin dør og trådte ud på gaden. Klædt i sin store digterkappe med det berømte røde militærfør skred han i dybe tanker gravitetisk nedad gaden uden at se til høire eller venstre. Under kappen så man et par tynde stankelben i meget foldrige sribede benklæder; over kappen og det himmelblå slips hans førtørkede mumiefjæs, der prydedes av en uhyre lorgnetsnor. En svær Rembrandthat fuld-stændiggjorde hans stilfulde påklædning. Som han gik der, var der en ting, han levende mindede om: Darwins længe søgte mellemlid mellem aber og mennesker”.*

Artikkelen smaker sterkt av hevnt og demonstretorer hvor hensynsløst og personlig man kunne opptre i den tids avispolemik. Men bak harselasen skimter man portrettet av en original, engasjert og fantasirik ung dikter, riktignok styrt av ungdommelig overmot. Det gikk flere tiår før Grimstad glemte den forsmedelige boken, og Gabriel Scott selv glemte den visstnok aldri. Da han senere ble den fine og følsomme sørlandsdikter vi alle kjenner, tok han avstand fra *Fugl Fønix* og karakteriserte boken som en ”ungdomssynd”. Og han kom visstnok aldri til Grimstad igjen!

Scott levde to slags liv på denne tiden, ett på Sørlandet med jakt og fiske og ett i hovedstaden som elegant bohem på kafé. Omkring 1900 utgav han en rekke bøker, bl.a. *Hellige tre konger*, *Jagtjournalen* og barneboken *Trip – trap – træsko*. Men gjennombruddet lot vente på seg. Han giftet seg 1901, og med tanke på markedet skrev han 1904 den lette, humoristiske *Tante Pose*, hans første kommersielle suksess, som kostet ham mye aktelse i kunstnerkretser.

Ved siden av forfatterskapet syslet Scott med oppfinnelser og patenter vedrørende alt fra skosmøring og rottegift til motoriserte modell fly og vikinginspirerte langbuer og piler. Scotts biograf Truls Erik Dahl har prøvd å gjenopplive langbuetradisjonen i Gabriel Scotts ånd under de siste års Scott-dager i Høvåg.

Hans kunstneriske forløsning anses å ha kommet med romanen *Camilla Dyring* (1906), som delvis ble skrevet under et opphold i Firenze. Boken tar opp dyptgripende religiøse emner, bl.a. knyttet til det ondes problem og naturens iboende åndelighet. Samme år ble Scotts tredje sønn født i Italia, og året etter reiste familien tilbake til Norge. 1911 ble hans satiriske komedie *Babels taarn* satt opp på Nationaltheatret, der Vilhelm Krag var teatersjef. Forfatteren harselerer uhemmet over målsaken, og stykket førte til rene opptøyer i teatersalen. Mer om den senere.

1914 døde Scotts første kone Ellen, som han hadde skilt seg fra to år tidligere, og han fikk i en periode eneansvaret for de tre sønnene. Helsen og økonomien var dårlig, og det var verdenskrig i Europa og Scott ble plaget av et dårlig kne. Han var fortvilet over situasjonen og fordypet seg i tenkning og filosofi, særlig Kierkegaard og Spinoza. Ved hjelp av lån fra venner og bekjente, banker og forlag, klarte han å kjøpe eiendommen i Tromøysund som han kalte ”Maagereiret” omtrent samtidig som Knut Hamsun kjøpte Nørholm. Mer om Scott og Hamsun senere.

Scotts virkelige gjennombrudd kom med *Jernbyrden* (1915). Dette er romanen om Jan Vibe, en sterk og ensom skikkelse som har likhetstrekk med Hamsuns Isak Sellanraa. Hamsun anmeldte da også boken meget positivt i Aftenposten. To år senere kom oppfølgeren *Enok Rubens levnedsløp*, og Scott befestet sin litterære posisjon. *Kilden, eller Brevet om fiskeren Markus* fra 1918 ble Scotts mest berømte bok og er av hans biograf Truls Erik Dahl blitt beskrevet som en ”spinoza-wergelandsk naturbibel”. Fortellingen om Markus viser forfatteren som religiøs naturmystiker, der han lar fiskeren selv komme til orde med enkle og livsnære tanker. *Det gyldne Evangelium* (1921), med Vårherre og St. Peter som hovedpersoner, er enda tydeligere i sin religiøse tone. Boken handler om menneskenes ansvar og frie valg, skildret med både humor og alvor. Scotts egen panteistiske livsinnstilling kommer til syne i troen på Vårherres nåde som iboende i alle ting.

Særdeles populære ble bøkene *Fant* og *Josefa* om omstreifernes frie liv. Sigurd Hoel skrev i Arbeiderbladet at Scott nå ”hadde frigjort sig for den hang til søtladen idyll, som hadde preget flere av hans senere bøker”. Den refsende romanen *De vergeløse* tar for seg myndighetenes hjerteløse behandling av et lite barn som tas fra sin mor med makt og plasseres i fosterhjem. Jeg kommer tilbake til den. Filmatiseringen av *Fant*, og senere også av *Tante Pose* og *De vergeløse*, nådde et bredt publikum. Også Scotts fine barnebøker, herunder særlig *Sølvfaks* som reiste ut i den vide verden, har bidratt til hans brede popularitet og trykkes stadig i nye opplag.

Fortsetter innstikk

En vennlig sjel har sendt oss dette stykket, hentet fra internet, og vi fant det interessant å dele det med våre lesere.

Da Gabriel Scott fikk sydd billige støvler i Åsgårdstrand

Av Svein Døvle Larssen

Det var først i 1915 at dikteren Gabriel Scott fikk kjøpt sitt kjære ”Maagereiret” på Tromøya utenfor Arendal og ble Sørlandets dikter fremfor noen. Da var han blitt 41 år gammel, og hadde for lengst fått ry som forfatter. Da hadde han blant annet skrevet tre diktsamlinger, ”Tante Pose” som senere ble filmet – komedien ”Himmeluret” og et par bøker med guttefortellinger.

Før familien slo seg ned i ”Maagereiret”, hadde den ført en omflakkende tilværelse. Det skrev for noen år siden den tidligere redaktøren av Agderposten i Arendal, Einar Gauslaa, etter at han kom over et par brev Scott skrev til noen venner i Brekkesto.

Ett av disse brevene er datert 13. mai 1909 og ble sendt fra Åsgårdstrand. Her kan vi lese hvor opptatt Gabriel Scott var av Sørlandet, og hvor interessert han var i naturen, av fugler, dyr og jakt. Også mens han bodde i Åsgårdstrand fikk han anledning til å dyrke sine interesser. Dessuten fikk han sydd rimelige støvler der. Gabriel Scott skriver til en venn i Brekkesto følgende:

”Jeg har skullet skrive til Dem flere ganger for at høre hvordan De har det – endelig er det bliet til noget. Vi er alle flyttet til Åsgårdstrand og blir her en del aar til guttene maa paa middelskolen.

Vi bor i et stort gammelt hus med svære værelser og liker os godt – især jeg som nu altid liker mig paa landet. Her er flere gode rugdetrekk nær ”byen”, men jeg maa bekjende at jeg endnu kun har skutt tre rugder, siden trækket begynte. Kulden har gjort at trækket er svært sparsomt, saa jeg ofte har gaat forgjæves. Saa er her godt om hare og aarfugl, men derimot ikke tiur. Skogen staa stor og tæt like indpaa byen” og vi ser sjøen fra vinduene. Ellers har vi det surt og koldt om dagen og maa fyre godt i ovnerne.

Hvordan staa det nu til i Brekkesto? Og hvordan har De selv det? Driver De endnu med høns i huset der oppe ved ”Vellyst”? Det var paa nippet at vi var reist til Brækkestø dennegang og – vi vilde da leiet fru Christensens hus. Men saa var det skolen og barna. Jeg brød mig saa lidet om at ha dem sammen med ungerne i Brækkestø.....

Saa tok jeg mig nu straks over jul og besaa mig i byerne langs Kristianiafjorden og nu er vi her. Hils skomakeren fra os alle – jeg lovet ham engang at sende ham en flaske brændevin, og det skal jeg gjøre snart. Vi har nemlig samlet i Åsgårdstrand og det samlag med store rettigheter – vi kan kjøbe kognak og genever i løssalg paa tomme flasker eller i spand! Og saa maa De si til ham at skomakeren i Åsgårdstrand tar 15 kroner for et par beksomstøvler make til dem Tønnesen sydde til mig og fik 20 for! Og enda tjener han godt paa dem! Er det Tønnesen som er dyr eller er materialerne blitt billigere nu? Halvsaaler – sydde saaler – med mine hæler koster fra 1,80 til 2,50. For Erik bare 1,20. Det er den billigste skomaker jeg har havt med at gjøre!

De har vel ikke lest ”Sjøpapegoier”? Jeg brukte der den historie om ræven, som De engang fortalte mig. Jeg forandret naturligvis lit paa den, men hovedtrekkerne er der. Der tror jeg nok jeg rammet hykleriet godt! Jeg regner den historie som den beste av mine arbeider. Jeg tenkte paa at sende boken til Dem til jul, men mine frieksemplarer rak ikke til. Har De ikke lest den, skal jeg prøve at faa tak i et eks. og sende det til Dem. Skriv nu om litt av hvert fra gamle tomter og gled mig med brev snarest mulig! Deres hengivne Gabriel Scott”

Hvor lenge Gabriel Scott ble boende i Åsgårdstrand, og hvor han bodde her, vet vi ikke. Men oppholdet ble sannsynligvis ganske kort, for allerede i 1912 får vi høre at familien er bosatt i Drøbak, og i 1915 flyttet altså Scott til Tromøya, Men om han hadde en like billig skomaker der som i Åsgårdstrand, det sier litteraturhistorien ingenting om.

VET DU AT

- Scott-entusiasten og padleren Lars Verket har laget denne aforismen: ”Et rikt liv med enkle midler er den smale vei til den dype glede”
- redaktøren vil føye til at på denne smale vei er det sikkert nyttig med kajakk.
- Agnes Kittelsen som spilte Inger Kristofers-datter i Jernbyrden-forestillingen, har fått et sterkt forhold til Gabriel Scotts forfatterskap.
- i år er det 100 år siden komedien Babels Taarn kom ut. Boka handler om kampen mellom ”snobbete riksmålsmenn og bondske målstrevere”.
- i februar året etter ble stykket satt opp på Nationaltheatret, og det ble et bråk uten like. Teatersalen var full av piping og bråk fra demonstranter på både nynorsk- og riksmåls siden slik at politistyrker måtte gripe inn. Og Gabriel Scott oppnådde dermed akkurat det han ønsket.
- barneboka Gutten i røyken, fortsettelsen av Hollender-Jonas kom også ut i 1910. Her kan man lære hvordan man lager pil og bue, slik som vikingene en gang gjorde.
- samme året gir enkefru Caroline Schytte Jensen, Gabriel Scotts mor, ut ”En kokebok for by og land”.
- her finner vi oppskriften på ”Knæpkaker”, som er viktig i boka Tante Pose.
- de fem sist nevnte Vet-du-at-ene er hentet fra Truls Erik Dahls bok om Gabriel Scott.
- bysten av Gabriel Scott i Arendals Pollen ble plutselig borte før jul sist vinter. Vi regner med at det var snømengdene som var årsaken til at Scott sto i veien for måkingen.
- en trønderdame, Astri Råbu, bosatt i Arendal, gikk der hele våren og savnet sin venn Gabriel. Til slutt tok hun affære og henvendte seg til lokalradioen som gjerne ville gjøre sitt til at Gabriel kom på plass.
- bysten kom derved på plass etter noen dager, ved St. Hans-tider. Var det virkelig ingen andre i Arendal som savnet byste-Gabriel? Måtte det en trønder til for å ordne opp i Scott-fraværet?
- i juli gjorde Per Arne Dahl, Andreas Dahl og Stian Tveit stor lykke med Kilden-forestillingen ”En hyllest til livet”, i Høvåg, Lillesand, Arendal, Risør og Stavern kirker!
- i Høvåg kirke kom det så mye folk at hele 150 mennesker måtte sneu i kirkedøra!

Prisliste for bøker fra Gabriel Scott Selskabets forlag, Gjelder fra 01.01.2010.

Titler	Pris	Medlemspris
Sølvfaks	kr 180,-	kr 125,-
Hollender-Jonas I og II (i ett bind)	” 200,-	kr 145,-
Tripp-Trapp-Tresko	” 210,-	kr 145,-
Jernbyrden I og II (i ett bind)	” 350,-	kr 245,-
Jagtjournalen	” 240,-	kr 170,-
Skipper Terkelsens levnedsløp	” 250,-	kr 175,-
Alkejegeren	” 280,-	kr 195,-
Det gygne evangelium	” 320,-	kr 225,-
The golden gospel	” 280,-	kr. 195,-
Helgenen	” 290,-	kr 200,-
Det spøker	” 250,-	kr 175,-
Pider Ro's historier	” 250,-	kr 175,-
”Gud velsigne Vårherre” av Jacob Jervell	” 150,-	kr 105,-
Barkefletteren	” 290,-	kr. 200,-
Påskeeggene	” 280,-	kr. 195,-
Stien	” 300,-	kr. 210,-
Markus the Fisherman	” 240	kr. 170

For informasjon: Ingjerd Modal: tlf/fax 37 27 45 97, mobil 415 24 671
Anders Bjørnholmen: mob. 986 67 724

Bøkene kan kjøpes under Scott-dagene. Ellers kan disse kjøpes til ordinær pris hos de fleste bokhandlere på Sørlandet.

Bli medlem og få 30 % rabatt på våre bøker samt fritt abonnement på Treskoposten. Medlemskap kr 150 pr år. Medlemskap kan også tegnes ved arrangementene. For omtale av andre Scottarrangementer: www.gabrielscottselskabet.no

Vedlegg

Fortsettelse: Gabriel Scott, langt mer enn en sørlandsdikter! Et kåseri av Stein Gauslaa, Scottselskabet, 27. august 2009

Politisk sett var Scott i utgangspunktet tyskvennlig. To rosende artikler i 1930-årene om henholdvis Nasjonal Samling og Hitlers Tyskland ble mye debattert før, under og etter den annen verdenskrig. Han tok imidlertid avstand fra det tyske diktatur før krigen, da sannheten om jødeforfølgelsene gikk opp for ham, og han skrev nasjonalsinnede dikt under krigen.

På sine eldre dager holdt Scott seg mye i ro på ”Maagereiет”. Han ble tildelt Statens kunstnerlønn 1951, de siste bøkene ble utgitt etter krigen, to bind av ”En drøm om en drøm” og ”Fergemannen”. Scott døde på sykehuset i Arendal i 1958, 84 år gammel. Bak seg har han en veldig produksjon, fra debuten i 1894 til ”Fergemannen” i 1952 er det faktisk 58 år. Maken til produktiv forfatter skal man lete lenger etter.

Så er spørsmålet: Var ikke Scott i virkeligheten mye mer enn en sørlandsdikter? Det er ingen grunn til å forringe begrepet sørlandsdikter, det er bra det, Krag og Scott var Sørlandets store diktere og bidro til å gi oss identitet og selvtillit. Samtidig skapte de oppmerksomhet om Sørlandet i videre kretser.

La oss likevel se på fem forhold som aktualiserer akkurat det spørsmålet, var Scott noe mer enn sørlandsdikter, faktisk fem helt konkrete forhold knyttet til vår egen tid.

*** Først: Litt om barnehjemsbarn**

Som nevnt i oversikten, er romanen ”De vergeløse” fra 1938 et sviende oppgjør med samfunnets og øvrighetens tendens til å lukke øynene eller se en annen vei når det gjelder barnehjemsbarna, de barna som mistet foreldrene eller ble fratatt foreldrene og plassert i barnehjem fordi de av ulike grunner ble ansett som uskikket til å ta seg av dem. Scott tilegner boken hva han kaller ”alle medskyldige”, og bringer et innledende dikt, sviende som bitre piskeslag:

To av versene, på samme versemål som Ibsens Terje Vigen, går slik:

Ennogså barnet er skubbet frem
I de voksnes skremmende spor
Og har funnet sitt blodige Betlehem
Under galgens gyngende snor.
Det har figget sin boddel med munn og blick
I angst for fullbyrdelsens ve.
Det har tømt den voksnes beske drikk,
Mens hjertet slo som en trommestikk –
- og vi har latt redselen skje!

Og du min søster og du min bror
Ser togene vandre av sted.
Og vi stiller oss op i de tausens kor
Og lar dem få vandre i fred.
Vi står der i stumme rekker og ser,
Og vi løfter ikke en arm.
Vi gjør som levittens, som Pål og Per,
Vi tier til all denne skjensel som skjer,
Mens vi burde skrike av harm!

Innen 31.12.2009 skal alle barnehjemsbarn som har lidd overlast, har vært utsatt for overgrep eller har manglende skolegang kunne søke om erstatning fra det offentlig-e. 71 år etter at ”De vergeløse” kom ut,

Treskoposten Nr. 2 August 2010

får de altså en oppreisning og erstatning i Scotts ånd. Historien om Albert som havner på Tjugum gård, språklig antagelig plassert i søndre Buskerud, med undertittelen ”Et barns historie”, og alle medskyldige tilegnet, er en knyttneve av en roman. Den vakte voldsom debatt da den kom ut, og er blant de tre bøkene til Scott som fikk en filmversjon og dermed nådde ut til et større publikum. Den reduserte ikke nettopp oppmerksomheten. I et etterord i 1946-utgaven forteller Scott om en helt konkret sak fra Hurum, den såkalte analfabetsaken, hvor en 24-årig Osломann, Ingvar Foss, i 1938 saksøkte Hurum kommune og skolestyre for at han – som var bort-satt på en gård i kommunen – aldri hadde fått noen skolegang. Han vant frem, men fikk en latterlig lav erstatning. Da hadde nettopp aviser som Nationen og Morgenbladet gått i rette med Scott og avfeid at det eksisterte analfabetisme i Norge.

Han siterer også fra brev han har fått fra folk som har lest boken eller sett filmen, og som forteller lignende historier. Jeg spør: Er denne boken skrevet av en tradisjonell sørlandsdikter? På samme måten kunne vi gått gjennom romanene ”Fant” og ”Josefa”, og spurt oss om det er en tradisjonell sørlandsdikter – sørlanderiets idylliserer - som har beskrevet de reisende, båtfantene. Har filmatiseringen av Scotts romaner, den kommersielle suksess filmene fikk, dels idylliseringen, medvirket til at bøkene er oppfattet som mindre av knyttnever enn de faktisk er? Og at de dermed opprettholder inntrykket av Scott som en sørlandsdikter?

Punkt 2. Litt om Snåsamannen

I ”De vergeløse” roper Scott igjen sitt innsyn i og respekt for barnesinnet, noe som medvirket til hans suksess også som barnebokforfatter. Leser vi romanen ”Helgenen” fra 1936, møter vi igjen et barn – denne gang et barn med uvanlige evner, stilt overfor et helgenbilde får han klarsyn, han forutser ting som skal skje, ser ting som er skjult – og det 72 år før Ingar Sletten Kolloen skrev biografien om Jorulf Gjerstad, Snåsamannen. Det er Even vi møter i romanen, som Scott anså som en av sine beste. Det er mystikeren Scott som fører pennen, boken anså han som sin aller beste.

I 1936 dro Scott med sin tredje kone Birgit og deres felles sønn Dag til Dinkelsbühl, hvor Scott skriver ”Helgenen” i sin helhet. Det er muligens den første boken i Norge med en mystiker som hovedperson, en som opplever henrykkelser, slik Scott selv hevdet å ha opplevd fra han var barn til han var i 40-årsalderen. Scott foretrakk begrepet teomisme fremfor ordet mystikk eller mystisisme. I et brev mye senere i livet skriver Scott selv om dette fenomenet:

Teomistens oppløften, opplevelsen, kan overhodet ikke beskrives i ord. Det er det karakteristiske for den, at den ”skuede” har, eller bedre vet, at mens oppløftelsen varer, har han en sans mer enn ellers, og ser og forstår tilværelsen klart til bunns og føler at han i øieblikket råder over en forstand, en intelligens som står så høit over hans jordiske som guddommen over mennesket og som han har et nytt sprog for og nye uttrykk for, så lenge han

Gabriel Scott

lever. I dette herlige øieblikk blander seg ingen jordisk målestokk inn, ikke teologi av noen slags – alt er annerledes enn før, uendelig mye større, høiere, rikere – og når det så er forbi, når spaltene i forhenget lukkes i, sitter han som i et musehull og leter og famler etter ord for å finne et dekkende uttrykk og kan ikke finne ett...

Alf Harbitz anmelder boken i Aftenposten, under tittelen ”En ekte mystiker i en norsk bygd”. Han skriver blant annet:

Ekstasen, gudsopplevelsen i fortellingen får en oppfatte som et dikerisk uttrykk for den tro forfatteren er kommet til. Selv om det er i billedlig form, taler han her klarere og alvorligere enn noen gang før. Og klart er det også hvorfor han stiller en skikkelse som Even op som en from mystiker. Scott har alltid priset det enkle menneske, det ulærde menneske med sin ”enfoldige” visdom og sitt nøisomme sinn i motsetning til de griske og verdslige.

Boken ble en suksess, slik fortellingen om Snåsamannen ble en suksess i 2008. Uten videre sammenligning.

Punkt 3: Litt om Scott og Hamsun

Året 2009 markerer vi 150-årsdagen for Knut Hamsuns fødsel i 1859. Det er en jubileums-markering som ikke går helt upåaktet hen. Ikke bare protesterer noen gamle stabukker i Grimstad, som nekter å gå på biblioteket etter at Hamsun-bysten kom på sokkel utenfor veggen og plassen fikk navnet Knut Hamsuns plass. Nei, selv Israels utenriksminister Avigdor Libermann synes det ligner på antisemittisme å markere Hamsun. La oss dvele litt ved Scotts forhold til Hamsun.

Han oppsøkte Hamsun i Kristiansand i 1894, mens Hamsun bodde i Torridalsveien på Lund og fullførte Nordlands-romanen ”Pan”. 20-åringen Scott var interessert i Hamsuns mening om diktene han hadde skrevet. Hamsun mente selv han ikke var noen fagmann på poesi, men kom på bedre tanker og ga faktisk Scott noen råd. Samme året kom debutsamlingen ”Digte” ut, og et langt forfatterskap var i gang.

Så er det, etter en lang rekke utgivelser, for eksempel av ”Tante Pose” og de fleste av barnebøkene, og etter å ha opplevd å bli ale-nefar til barna og ha slitt med et vondt kne begynte han på mesterverket ”Jernbyrden, historien om Jan Vibe”, som kom ut i 1915. Aschehoug kom på å sende et eksemplar til Knut Hamsun, som kvitterte med denne anmeldelsen på første side i Aftenposten 27. november 1915:

Jeg sitter omsuset av Gabriel Scotts Bok efter Læsningen. Der er stærke Tildragelser, kraftige Mennesker, Historie, Topografi, Sandfærdighet. Digteren er ingen Steder flinkere end Hændelserne, han er merkelig solid og stilferdig. Læseren faar ingen usunde Hikst av ”Spænding”, det er ikke Teater, det er Liv. Det er atpaa Kjøpet Liv med freidig Mot og med Humør, ja med Humor. Lat mig faa lov til, Hr. Redaktør, at vise til denne Bok for Folket og Hjemmene. Den er saa grundig og ærlig sørlandsk, men norsk; de kostelige

Vedlegg

Vers som er lagt inn er gammelt gjennemstukket Soloarbeide. Kunsten i Fortællemaatn er vel nærmest for Fagfolk, men alle vil føle seg vel under dens Paavirkning fordi den er egal og gjennemført.

Gabriel Scott har noget at fare med. Mangen smaatng dukker op hos ham og han utnytter den ikke til det yderste og sliter den ikke ut. Han har bedre Raad end vore Folkeliøsskildrere. Det er behaglig at læse en Forfatter som ikke for hver liten Bok ha skrapet Bunden i sig.

I tillegg sender Hamsun en personlig hilsen til Scott hvor han betegner ”Jernbyrden” som ”..en storartet bok!” Med hilsen fra Knut Hamsun blir ”Jernbyrden” et plogjern for Scotts senere litterære suksess. I årene som fulgte traff Hamsun og Scott hverandre i blant, blant annet traff de hverandre i durablelige pokerlag. På Nørholm var Scott visstnok bare én gang, Hamsun hvilte middag og ville ikke forstyrres av noen, Scott kom uten forhåndsavtale, Marie Hamsun ba Scott vente litt i hagen. Hun skildrer opptrinnet i ”Regnbuen”:

Jeg hørte Knut var våken og gikk for å melde besøket, han ble rasende. Helt vettskremt løp jeg ut kjøkkendøren, gjemte meg i fjøset og overlot gjesten til sin skjebne. Men Knut traff ikke Scott. Han fór ut kjøkkendøren, han også. Jeg så fra fjøset at han var uten hatt. Det forekom ellers aldri. Det gjorde et uhyggelig inntrykk på meg og lot meg ane dybden av min forgåelse mot ham.

De fleste mener Scotts Jan Vibe er inspirasjonskilde til Hamsuns Isak Sellanrå, fra romanen ”Markens Grøde” fra 1917 som brakte ham Nobelprisen i 1920. I sin tur mener mange at Isak var ikke så lite inspirasjonskilde til fiskeren Markus i ”Kilden”, som jo kom ut i 1918 – året etter ”Markens Grøde”. Dermed blir de to forfatternes hovedverk knyttet til hverandre på en måte som bør appellere til dem som savner Scotts rette format i norsk litteraturhistorie.

Punkt 4: Litt om regjeringens språkmelding, 2009
Skuespillet ”Babels tårn” fra 1910, som skapte slik oppstandelse, ja rene opptøyer og krevde politibeskyttelse for så vel forfatter som regis-sør og skuespillere, var et bevisst innlegg i norsk språkdebatt. Norsk språkdebatt anno 2009, slik vi for eksempel har fulgt den gjennom debatten om kulturminister Trond Giskes og regjeringen Stoltenbergs språkmelding i 2009, er nokså blek i forhold til tilstandene under diskusjonen om nynorsk, riksmål og samnorsk anno 1910.

Men altså Gabriel Scotts skuespill ”Babels tårn”. Vilhelm Krag var teatersjef på Nationaltheateret, og det ergrt Scott at hans venn var så treg med å få satt opp komedien på teateret. Det skjedde imidlertid vinteren 1911, billettinntektene kom opp i 2800 kroner, programmet inneholdt 93 reklameannonser. Scott hadde sørget for å sende Nils Kjær en kopi av manuset, Kjær var på den tiden landets ledende teaterkritiker. Her kunne språkkunstneren Kjær lese en komedie som forutså en samnorskreform – som vi jo fikk sju år senere under Jørgen Løvland.

Treskoposten Nr. 2 August 2010

Kjente skuespillere som August Oddvar og Harald Stormoen har hovedroller i stykket, sistnevnte – privat en fanatisk riksmålsmann, går til rollen som selveste målstrever-sjefen styresmann Brauskeland. Riksmålets mann, en kamuflert Didrik Arup Seip, dukker opp i skuespillet som professor Sprogstad. Vi møter den poetiske forlegger Hartkorn, som ser en økonomisk fordel ved et språk, vi møter skulemeister Lars Tuftekall og meister-diktarane Hopprakarhand og Per Dulsmaal. Og når alt blir for stridt, dukker figuren Torbjørn Digre opp. Vi aner selveste Bjørnson i nasjonens trengselsstunder.

Hylende morsomt blir det når dialogen går slik:

Brauskeland: Men kva heiter nødvendige forandringer?

Overlærer Rør: Det heiter noidvendiga endringar – nei, nødvenduge eindringi – nei, nudveindegi fyrandrungar – nei, fernudne repareingar – nei, fyrudne...

Brauskeland: Det heitar: naudsynlege bridge, og dei er du trengd um no, skynar eg!

Punkt 5: Revitaliseringen av et norsk åndsliv

Gabriel Scott stimulerte gjennom flere bøker en mer vital norsk debatt om verdier, ideologi og samfunnsproblemer. Han ville ha trivdes her i kveld, liksom han ville ha trivdes på Litteraturhuseti Oslo, hvor det jo også arranges slike kvelder som denne. Om ”Kilden” skrev flere anmeldere at Scott var påvirket av filosofen Baruch Spinoza (1632-1677). Ronald Fangen skrev at ”Kilden” neppe ville vært skrevet om ikke Knut Hamsun året før hadde utgitt ”Markens Grøde”.

Om ”Kilden” skrev Gabriel Scott mange år senere til sin venn Robert Kloster:

..jeg har den dag i dag en forkjærlighet for de over-sette (avvisede?), de ringeaktede, de små på jorden – dem som er skjøvet til side, de saktmodige, kunde jeg si. Jeg må ha dem med for å være i overens-stemmelse med mig selv, enda jeg godt vet, at det ikke hører til tiden, emn nærmest er noe småtteri, som kverver rundt i en evje. Med andre ord, jeg mener at man ikke skal gjøre vold på sin natur og følge tidsstrømmen i stedet. Det gjelder å følge strømmen i sig selv, enten den går mot eller med. Mange prøver å legge sitt tal-ent om for å være i overensstemmelse med tidsån-den, jeg tror at man først og fremst skal lytte til kildene i sitt eget indre og ikke bry sig om retning og slikt – at man skal skrive som om det aldrig var skrevet noe. Alt som heter ”skole” er mig en gru. Ja, det synes sikkert du også.

På samme måte stimulerte en bok som ”Det gylne evangelium” en norsk åndsdebatt, handlingen begynner som kjent i himmelen der St. Peter blir stadig mer forferdet over hvor ille det står til på jorden. Han foreslår for Gud Fader selv at de tar en tur ned dit for å se hva de kan gjøre med elendigheten. Vandrigen til St. Peter og Vårherre blir fornøyelig og full av forviklinger og morsomme utfall og innfall. Til sist konkluderer St. Peter med at medisinen for jordens folk må være kjær-

Gabriel Scott

ligheten – det gyldne evangelium. *”Et gledelig budskap, en god og fornuftig livslære, et ypperlig ord for dagen, et helt moderne folkeeventyr, fullproppet med prøvet visdom og kunnskap, og inneholdende en samlet betraktning av vår mennesketilværelses foretelser og grunnforhold”*, skrev Carl Nærup i sin anmeldelse av boken i Tidens Tegn.

Flere oppfattet boken som blasfemisk. Man skøyer jo ikke ustraffet med guddommen. Sånn skal det være. Og heller ikke i en slik sammenheng er Scott noen utpreget sørlands-dikter.

Så hvorfor likevel sørlandsdikter?

Jeg nøyer meg med å peke på noen forhold som kan ha betydning, uten at det nødven-digvis ligger noen utstrakt forskning bak:

* Noen så nok på ham som ”farlig”, og ønsket følgelig å vingestekke en dikter som hadde striper av Knut Hamsun og Jens Bjørneboe i seg.

* Han var tyskvennlig og hyllet i et par atikler tidlig på 30-tallet NS, nazismen og Adolf Hitler, selv om ikke minst vennskapet med Max Tau og jødeforfølgelsene fikk ham på bedre tanker, slik at han støttet motstands-kampen da krigen kom.

* Han var teknisk, jaktinteressert og våpenglad. Han skjønte seg på kommersielle suksesser, selv om han for det meste fulgte sin egen samvittighet og skrev innenfra. Han så gjen- nom fingrene med at regissørene fikk ham slutten på hans bøker, slik at filmene skulle ende bra. Som Fændrik i ”Fant”, som drukner på slutten. Da fører Tancred Ibsen inn figuren Oscar, så det likevel skal ende bra. Ibsen ga Scott rett i at han hadde manipulert, og tilbød seg å gjøre om slutten. Da grep distributøren inn! Og da blir man sørlandsdikter.

* Hanskrev om Pider Ro og Skipper Therkelsen og skapte derigjennom et sørlandsk univers av typer og folkelig uttrykksmåte.

* Han var utrolig produktiv og mangfoldig i sitt forfatterskap. En dikter som skriver poesi, dramatik, romaner, humorfortellinger og barnebøker faller lett mellom alle stoler, lar seg vanskelig kategorisere. Da blir man lett sørlandsdikter.

La meg avslutningsvis sitere Piet Hein, for verken dikter, forfatter eller for den saks skyld sørlandsdikter er beskyttede titler:

Enhver der kan sette seg ned og slå klatter,
Har rett til at kalle seg selv forfatter,
Men det, der er forskjellen mellem forfatterne
Det står på det åbne rum, mellem klatterne.

Det gjør det også i Scotts litteratur. Og det gjør hans livsverk så ruvende.